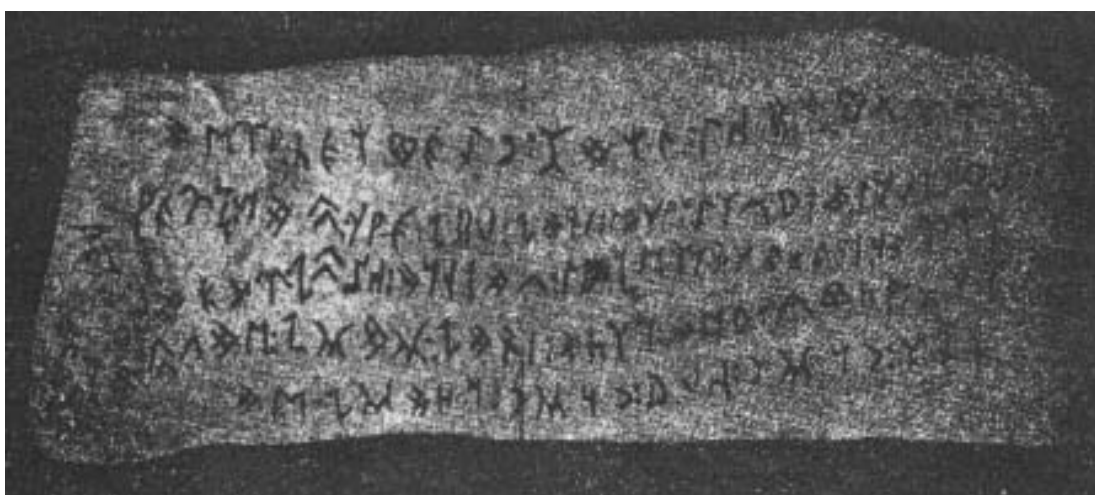

ESKİ TÜRK YAZISINDA GENEL BİLGİLER

PDFləşdirən: **Gəcil Sayti**

<http://Gajil.20m.com>

Qaynaq:

<http://www.tonyukuk.net/turkyazisitonyukuk.htm>

Türk yazısı sağdan sola yazılır.

Türk yazısında büyük harf - küçük harf ayırımı yoktur.

Yazı bir taşta yazılıyor ise taş dikildiğinde sağ üst köşesinden aşağıya doğru okunur.

Kelimeleri birbirinden ayırmak için (:) işareti kullanılır. Bu işaret satırların ilk kelimelerinin önünde kullanılmazken, satırların son kelimelerinin sonunda kullanılır.

Taş yazıtlarda birinci satırın üstüne ve altına, tâkîb eden satırların altına bir çizgi çizilir.

Türk yazısında bugün kullandığımız C, F, H, J ve V harfleri yoktur.

Açıklamalar:

1- Bu yazıda belirtilmeyen imler ayrıca verilecektir.

2- Önemli istisnalar göz ardı edilmiştir.

3- Bu çalışma, "Türk Yazısı'nın günümüzde de kullanılması" amaçlanarak yapılmıştır.

SESLİ HARFLER

Dört tânedirler. Her biri hem kalın hem de ince iki sesle okunurlar. Bu bakımdan bu 4 sesli harf 8 sese karşılık verir. Buna karşılık sessiz harflerin bazıları ince veya kalın sesli harflerle okunmak üzere ikiye ayrılmışlardır.

Yalnız Yenisey yazıtlarında kullanılmış olan ve e ile i arası (é) ses veren bir diğer sesli harf daha vardır ki, Türk Yazısı'nın en gelişmiş hâlinin Orkun yazıtlarında kullanıldığı kabûl edildiğinden bu harf konumuzun dışında bırakılmıştır. Harf şöyledir: ğ

Sesli harfler şunlardır:

A = A , E

I = I , İ

O = O , U

Ö = Ö , Ü

(Toplam 4 harf...)

A = A , E

Kelime başında yazılmaz.

Birinci hecede sessiz harften sonra yazılmaz.

Kelimenin ikinci , üçüncü hecelerinde yazılmaz.

Kelime sonunda yazılır.

"kollamak , inlemek , yalamak , bilemek" gibi fiillerin "la (le)" hecelerinde yazılır.

I = I , İ

Kelime başında yazılır. (Ancak ık=Q ve iç=c harflerinden önce yazılmaz.)

Birinci hecede (iç=c harfi dışında) sessiz harften sonra yazılır.

Kelimenin ikinci , üçüncü hecelerinde yazılmaz.

Kelime sonunda yazılır.

O = O , U

Kelime başında yazılır. (Ancak ok (uk)=q harfinden önce yazılmaz.)

Birinci hecede (ok (uk)=q harfi dışında) sessiz harften sonra yazılır.

Kelimenin ikinci , üçüncü hecelerinde yazılmaz.

Kelimenin son hecesi ismin i (u) hâline âit ise bu hecede yazılır: KONÇuYUĞ , KaRLuKUĞ gibi...

Kelime sonunda yazılır.

Ancak kelime de ok (uk)=q harfi var ise ayrıca bu O harfini eklemek gereksizdir:
TOKuNDuRMaK , SOKuŞTuRMaK gibi...

Ö = Ö , Ü

Kelime başında yazılır. (Ancak ök (ük)=X harfinden önce yazılmaz.)

Birinci hecede (ök (ük)=X harfi dışında) sessiz harften sonra yazılır.

Kelimenin ikinci , üçüncü hecelerinde yazılmaz.

Kelimenin son hecesi ismin i (ü) hâline âit ise bu hecede yazılır: TÖLüSÜĞ , ÖGüzÜĞ gibi...

Kelime sonunda yazılır.

Ancak kelime de ök (ük)= X harfi var ise ayrıca bu Ö harfini eklemek gereksizdir:
YÜKüNDüRMeK, SÖKürTüRMeK gibi...

SESSİZ HARFLER

KALIN VE İNCE SESSİZLER

Hem kalını hem de incesi bulunan sessiz harfler şunlardır:

B = aB

b = eB

D = aD

d = eD

G = aG

g = eG

K = aK

k = eK

L = aL

l = eL

N = aN

n = eN

R = aR

r = eR

S = aS

s = eS

T = aT

t = eT

Y = aY

y = EY

(Toplam 20 harf...)

B = aB

Kalın sesli harflerle okunan b harfidir. "aB" sesini verir.

Kelime başında aB veyâ Ba okunur.

Kelime başında IB veyâ BI okunması için başına veyâ ardına I (İ),

OB, UB veyâ BO, BU okunması için başına veyâ ardına O (O, U) seslisini alır.

Kelime içinde IB veyâ BI okunması için başına veyâ ardına I (İ),

UB veyâ BU okunması için başına veyâ ardına O (U) seslisini alır.

b = eB

İnce sesli harflerle okunan b harfidir. "eB" sesini verir.

Kelime başında eB veyâ Be okunur.

Kelime başında İB veyâ Bİ okunması için başına veyâ ardına I (İ),

ÖB, ÜB veyâ BÖ, BÜ okunması için başına veyâ ardına Ö (Ö,Ü) seslisini alır.

Kelime içinde İB veyâ Bİ okunması için başına veyâ ardına I (İ),

ÜB veyâ BÜ okunması için başına veyâ ardına ü (Ü) seslisini alır.

D = aD

Kalın sesli harflerle okunan d harfidir. "aD" sesini verir.

Kelime başında (o çağın Türkçe'sinde d harfi ile başlayan kelime olmadığından) aD okunur.

Kelime başında ID okunması için başına I (İ),

OD veyâ UD okunması için başına O (O, U) seslisini alır.

Kelime içinde ID veyâ DI okunması için başına veyâ ardına I (I),

UD veyâ DU okunması için başına veyâ ardına O (U) seslisini alır.

Kendisinden önce Kalın l = L gelmesi hâlinde ld = V birleşik sessiz harfi kullanılır. (BK. : V=ld)

Kendisinden önce Kalın n = N gelmesi hâlinde nd = J birleşik sessiz harfi kullanılır. (BK. :
J= nd)

d = eD

İnce sesi harflerle okunan d harfidir. "eD" sesini verir.

Kelime başında (o çağın Türkçe'sinde d harfi ile başlayan kelime olmadığından) eD okunur.

Kelime başında İD okunması için başına I (İ),

ÖD veyâ ÜD okunması için başına Ö (Ö, Ü) seslisini alır.

Kelime içinde İD veyâ Dİ okunması için başına veyâ ardına I (İ),

ÜD veyâ DÜ okunması için başına veyâ ardına Ö (Ü) seslisini alır.

Kendisinden önce ince n = n gelmesi hâlinde nd = J birleşik sessiz harfi kullanılır. (BK. :
J = nd)

G = aG (aĞ)

Kalın sesli harflerle okunan g harfidir. "aG" sesini verir.

Kelime başında (o çağın Türkçe'sinde g harfi ile başlayan kelime olmadığından) aG okunur.

Kelime başında IG okunması için başına I (I),

OG veyâ UG okunması için başına O (O, U) seslisini alır.

Kelime içinde aG, iG, uG veyâ Ga, Gi, Gu okunması için başına veyâ ardına bir sesli harfalması gerekmez. Okunuşun nasıl olacağını bir önceki hecenin sesli harfi belirler.

Kalın n = N' den sonra gelmesi hâlinde ng = H birleşik sessiz harfi kullanılır. (BK. : H = ng)

g = eG (eĞ)

İnce sesi harflerle okunan g harfidir. "eG" sesini verir.

Kelime başında (o çağın Türkçesi'nde g harfi ile başlayan kelime olmadığından) eG okunur.

Kelime başında İG okunması için başına I (İ),

ÖG veyâ ÜG okunması için başına Ö (Ö, Ü) seslisini alır.

Kelime içinde eG, iG, üG veyâ Ge, Gi, Gü okunması için başına veyâ ardına bir sesli harf alması gerekmez. Okunuşun nasıl olacağını bir önceki hecenin sesli harfi belirler. (Edgüg = "gügü" sözcüğü istisnâdır.)

İnce n = n'den sonra gelmesi hâlinde ng = H birleşik sessiz harfi kullanılır. (Bk. : H = ng)

K = aK

A harfi ile okunan k harfidir. "aK" sesini verir.

Kelime başında aK veyâ Ka okunur.

Kelime ortasında da aK veyâ Ka okunur.

k = eK

E ve i harfleri ile okunan k harfidir. "eK" sesini verir.

Kelime başında eK veyâ Ke okunur.

Kelime başında iK veyâ Ki okunması için başına veyâ ardına I (İ),

Kelime ortasında da eK veyâ Ke okunur.

Kelime içinde de iK veyâ Ki okunması için önüne veyâ ardına I (İ), seslisini alır.

L = aL

Kalın sesli harflerle okunan l harfidir. "aL" sesini verir.

Kelime başında (Türkçe'de l harfi ile başlayan kelime olmadığından) aL okunur.

Kelime başında lL okunması için başına I (İ),

oL veyâ uL okunması için başına O (O, U) seslisini alır.

Kelime içinde aL, lL, uL veyâ La, Ll, Lu okunması için başına veyâ ardına bir sesli harf alması gerekmez. Okunuşun nasıl olacağını bir önceki hecenin sesli harfi belirler.

Kendisinden sonra kalın d = D veyâ kalın t = T gelmesi hâlinde v = ld (lt) birleşik sessiz harfi kullanılır. (Bk. : v = ld, lt)

I = eL

İnce sesi harflerle okunan I harfidir. "eL" sesini verir.

Kelime başında (Türkçede I harfi ile başlayan kelime olmadığından) eL okunur.

Kelime başında İL okunması için başına I (İ),

ÖL veyâ ÜL okunması için başına Ö (Ö, Ü) seslisini alır.

Kelime içinde eL, iL, üL veyâ Le, Li, Lü okunması için başına veyâ ardına bir sesli harf alması gerekmez. Okunuşun nasıl olacağını bir önceki hecenin sesli harfi belirler.

Kendisinden sonra ince d = d veyâ ince t = t gelmesi hâlinde v = Id (It) birleşik sessiz harfi kullanılır. (Bk. : v = Id, It)

N = aN

Kalın sesli harflerle okunan n harfidir. "aN" sesini verir.

Kelime başında (Türkçede kalın n harfi ile başlayan kelime olmadığından) aN okunur.

Kelime başında IN okunması için başına I (I),

ON veyâ UN okunması için başına O (O, U) seslisini alır.

Kelime içinde aN, ıN, uN veyâ Na, Ni, Nu okunması için başına veyâ ardına bir sesli harf alması gerekmez. Okunuşun nasıl olacağını bir önceki hecenin sesli harfi belirler.

Kendisinden sonra ç = Ç gelmesi hâlinde C = nç birleşik sessiz harfi kullanılır. (Bk. : C = nç)

Kendisinden sonra kalın d = D veyâ kalın t = T gelmesi hâlinde J = nd (nt) birleşik sessiz harfi kullanılır. (Bk. : J = nd, nt)

Kendisinden sonra kalın g = G gelmesi hâlinde H = ng birleşik sessiz harfi kullanılır. (Bk. :

H = ng)

Kendisinden önce kalın y = Y gelmesi hâlinde F = yn birleşik sessiz harfi kullanılır. (Bk. :

F = yn)

n = eN

İnce sesi harflerle okunan n harfidir. "eN" sesini verir.

Kelime başında (Türkçe'de "ne" kelimesinin ve türevlerinin dışında ince n harfi ile başlayan kelime olmadığından) eN okunur. Ne ve türevleri istisnâdır.

Kelime başında İN okunması için başına I (İ),

ÖN veyâ ÜN okunması için başına Ö (Ö, Ü) seslisini alır.

Kelime içinde eN, iN, üN veyâ Ne, Ni, Nü okunması için başına veyâ ardına bir sesli harf olması gerekmez. Okunuşun nasıl olacağını bir önceki hecenin sesli harfi belirler.

Kendisinden sonra ç = Ç gelmesi hâlinde C = nç birleşik sessiz harfi kullanılır. (Bk. : C = nç)

Kendisinden sonra ince d = d veyâ ince t = t gelmesi hâlinde J = nd (nt) birleşik sessiz harfi kullanılır. (Bk. : J = nd, nt)

Kendisinden sonra ince g = g gelmesi hâlinde H = ng birleşik sessiz harfi kullanılır. (Bk. :

H = ng)

Bir ek olarak kelime sonunda kalın sesli harflerin ardından yazılması mümkündür.

R = aR

Kalın sesli harflerle okunan r harfidir. "aR" sesini verir.

Kelime başında (Türkçe'de r harfi ile başlayan kelime olmadığından) aR okunur.

Kelime başında İR okunması için başına I (I),

OR veyâ UR okunması için başına O (O, U) seslisini alır.

Kelime içinde aR, İR, uR veyâ Ra, Ri, Ru okunması için başına veyâ ardına bir sesli harf olması gerekmez. Okunuşun nasıl olacağını bir önceki hecenin sesli harfi belirler.

r = eR

İnce sesli harflerle okunan r harfidir. "eR" sesini verir.

Kelime başında (Türkçe'de r harfi ile başlayan kelime olmadığından) eR okunur.

Kelime başında İR okunması için başına I (İ),

ÖR veyâ ÜR okunması için başına Ö (Ö, Ü) seslisini alır.

Kelime içinde eR, İR, üR veyâ Re, Ri, Rü okunması için başına veyâ ardına bir sesli harf olması gerekmez. Okunuşun nasıl olacağını bir önceki hecenin sesli harfi belirler.

S = aS

Kalın sesli harflerle okunan s harfidir. "aS" sesini verir.

Kelime başında aS veyâ Sa okunur.

Kelime başında IS veyâ SI okunması için başına veyâ ardına I (İ),

OS, US veyâ SO, SU okunması için başına veyâ ardına O (O, U) seslisini alır.

Kelime içinde IS veyâ SI okunması için başına veyâ ardına I (İ),

US veyâ SU okunması için başına veyâ ardına O (U) seslisini alır.

s = eS

İnce sesli harflerle okunan s harfidir. "eS" sesini verir.

Kelime başında eS veyâ Se okunur.

Kelime başında İS veyâ Sİ okunması için başına veyâ ardına I (İ),

ÖS, ÜS veyâ SÖ, SÜ okunması için başına veyâ ardına Ö (Ö,Ü) seslisini alır.

Kelime içinde İS veyâ Sİ okunması için başına veyâ ardına I (İ),

ÜS veyâ SÜ okunması için başına veyâ ardına ü (Ü) seslisini alır.

Açıklama: Orkun Yazıtları'nda gerek aS gerekse eS harfleri bâzı kelimelerde aŞ (eŞ) sesini vermektedir. Bu konuyu inceleyen "Orkun Yazıtları'nın eS, aS, aŞ (eŞ) Lugati otağını z tarafından hazırlanmaktadır.

T = aT

Kalın sesli harflerle okunan t harfidir. "aT" sesini verir.

Kelime başında aT veyâ Ta okunur.

Kelime başında IT veyâ TI okunması için başına veyâ ardına I (İ),

OT, UT veyâ TO, TU okunması için başına veyâ ardına O (O, U) seslisini alır.

Kelime içinde IT veyâ TI okunması için başına veyâ ardına I (İ),

UT veyâ TU okunması için başına veyâ ardına O (U) seslisini alır.

Kendisinden önce Kalın l = L gelmesi hâlinde V = It birleşik sessiz harfi kullanılır. (Bk. :

V = It)

Kendisinden önce Kalın n = N gelmesi hâlinde J = nt birleşik sessiz harfi kullanılır. (Bk. :

J = nt)

t = eT

İnce sesi harflerle okunan t harfi dir. "eT" sesini verir.

Kelime başında eT veyâ Te okunur.

Kelime başında İT veyâ Tİ okunması için başına veyâ ardına I (İ),

ÖT, ÜT veyâ TÖ, TÜ okunması için başına veyâ ardına Ö (Ö,Ü) seslisini alır.

Kelime içinde İT veyâ Tİ okunması için başına veyâ ardına I (İ),

ÜT veyâ TÜ okunması için başına veyâ ardına ü (Ü) seslisini alır.

Kendisinden önce ince n = n gelmesi hâlinde nt = J birleşik sessiz harfi kullanılır. (Bk. :

J = nt)

Y = aY

Kalın sesli harflerle okunan y harfi dir. "aY" sesini verir.

Kelime başında aY veyâ Ya okunur.

Kelime başında İY veyâ YI okunması için başına veyâ ardına I (İ),

OY, UY veyâ YO, YU okunması için başına veyâ ardına O (O, U) seslisini alır.

Kelime içinde İY veyâ YI okunması için başına veyâ ardına I (İ),

UY veyâ YU okunması için başına veyâ ardına O (U) seslisini alır.

Kendisinden sonra kalın n = N gelmesi hâlinde F = yn birleşik sessiz harfi kullanılır. (Bk. :

F = yn)

y = eY

İnce sesi harflerle okunan y harfi dir. "eY" sesini verir.

Kelime başında eY veyâ Ye okunur.

Kelime başında İY veyâ Yİ okunması için başına veyâ ardına I (İ),

ÖY, ÜY veyâ YÖ, YÜ okunması için başına veyâ ardına Ö (Ö, Ü) seslisini alır.

Kelime içinde İY veyâ Yİ okunması için başına veyâ ardına I (İ),

ÜY veyâ YÜ okunması için başına veyâ ardına Ö (Ü) seslisini alır.

BAĞIMSIZ SESSİZLER

Kalını ve incesi olmayan sessiz harfler şunlardır:

Ç = Ça

M = Ma

P = Pa

Ş = Şa

Z = Za

(Toplam 5 harf...)

Ç = Ça

Hem kalın hem de ince sesli harflerle okunan ç harfidir. "Ça" sesini verir.

Kelime başında AÇ, ÇA, ÇE veyâ EÇ okunur.

Kelime başında bu seslerin dışında bir ses vermesi isteniyorsa önüne veyâ ardına vermesi istenilen sesin sesli harfi konulur.

Kelime içinde bu seslerin dışında bir ses vermesi isteniyorsa önüne veyâ ardına vermesi istenilen sesin sesli harfi konulur.

M = Ma

Hem kalın hem de ince sesli harflerle okunan m harfidir. "Ma" sesini verir.

Kelime başında AM, EM, MA veyâ ME okunur.

Kelime başında bu seslerin dışında bir ses vermesi isteniyorsa önüne veyâ ardına vermesi istenilen sesin sesli harfi konulur.

Kelime içinde bu seslerin dışında bir ses vermesi isteniyorsa önüne veyâ ardına vermesi istenilen sesin sesli harfi konulur.

Kelime sonunda fiil eki olarak kullanıldığında önüne ve ardına ı, i harfi konmaksızın yazılır.
KaLDıM = MVK, BiLDiM = Mvib, KaIMıŞ = ŞMLK, BiLMiŞ = şmlib gibi...

P = Pa

Hem kalın hem de ince sesli harflerle okunan p harfidir. "Pa" sesini verir.

Kelime başında (Türkçe'de p harfi ile başlayan kelime olmadığından) aP veyâ eP okunur.

Kelime başında İP, İP okunması için başına I (I, İ),

OP, UP okunması için başına O (O, U),

ÖP, ÜP okunması için başına Ö (Ö, Ü) seslilerini alır.

Kelime içinde IP, İP, UP, ÜP ve PI, Pİ, PU, PÜ okunması için başına veyâ ardına bir sesli harf alması gerekir.

Kelime sonlarında iP, iP, uP, üP okunur. KaLıP, BİLİP, BULuP, BÖLüP gibi...

Ş = Şa

Türk yazısında zaman zaman kalın aŞ sesi veren S ve ince eŞ sesi veren s harfleri, bugün bu yazıda sâdece aS ve eS sesi için kullanılmalıdır. Bu durumda;

Ş = Şa harfi hem kalın hem de ince sesli harflerle okunan ş harfi olmalıdır. "Şa" sesini vermeli dir. Bu duruma göre;

Kelime başında AŞ, ŞA okunmalıdır.

Kelime başında bu seslerin dışında bir ses vermesi isteniyorsa önüne veyâ ardına vermesi istenilen sesin sesli harfi konulmalıdır.

Kelime içinde bu seslerin dışında bir ses vermesi isteniyorsa önüne veyâ ardına vermesi istenilen sesin sesli harfi konulmalıdır.

Z = Za

Hem kalın hem de ince sesli harflerle okunan z harfidir. "Za" sesini verir.

Kelime başında (Türkçe'de z harfi ile başlayan kelime olmadığından) aZ veyâ eZ okunur.

Kelime başında İZ, İZ okunması için başına I (I, İ),

OZ , UZ okunması için başına O (O, U),

ÖZ , ÜZ okunması için başına Ö (Ö, Ü) seslilerini alır.

Kelime içinde IZ, İZ, UZ, ÜZ ve Zİ, Zİ, ZU, ZÜ okunması için başına veyâ ardına bir səslı harf alması gerekir.

Kelime sonlarında ız, iz, uz, üz okunur. KIZIMIZ, TeRiMiZ, SOYUMUZ, ÖZÜMÜZ, KIZINIZ, TeRiNiZ, SOYUNUZ, ÖZÜNÜZ gibi...

SESLİ SESSİZLER

Önünde veyâ ardında bir sesli harf bulunan sesli sessiz harfler şunlardır:

c = iÇ, Çİ (Okunuşu İÇ)

Q = ıK, KI (Okunuşu IK)

q = oK, uK, KO, KU (Okunuşu OK)

X = ök, üK, KÖ, KÜ (Okunuşu ÖK)

(Toplam 4 harf...)

c = iÇ, Çİ (Bk. : Yardımcı çalışmalar, *1)

İÇ ve Çİ sesi verir. E ve İ hâllerinde ardına e = (E) ve i = (İ) sesi harflerini alır.

Q = ıK, KI (Bk. : Yardımcı çalışmalar, *2)

Kelime başında yalnız Kı sesi verirse de KIL-mak (LQ) kelimesinin dışında ardına I (I) harfini alır.

Kelime içinde yalnız ıK ve Kı sesi verir.

Kelime içinde KI sesi vermesi hâlinde ardına I (I) harfini alır.

q = oK, uK, KO, KU

Kelime başında oK veyâ uK sesi verir.

Kelime ilk hecesinde KO veyâ KU sesi vermesi isteniyorsa ardına O veyâ U karşılığı olan (O) harfi yazılır.

Kelime içinde UK sesi vermesi isteniyorsa önüne U harfini almaz.

Kelime içinde KU sesi vermesi isteniyorsa ardına U karşılığı olan (O) harfi yazılır.

X = öK, üK, KÖ, KÜ

Kelime başında öK veyâ üK sesi verir.

Kelime ilk hecesinde KÖ veyâ KÜ sesi vermesi isteniyorsa ardına Ö veyâ Ü karşılığı olan (Ö) harfi yazılır.

Kelime içinde ÜK sesi vermesi isteniyorsa önüne Ü harfini almaz

Kelime içinde KÜ sesi vermesi isteniyorsa ardına Ü karşılığı olan (Ö) harfi yazılır.

İKİ SESLİ (birleşik) SESSİZLER (Bk. : Yardımcı çalışmalar, *4)

İki ses veren sessiz harfler şunlardır:

V = ld, lt (Okunuşu ALT)

C = nç (Okunuşu ANÇ)

J = nd, nt (Okunuşu ANT)

H = ng (Okunuşu ANĞ)

F = yn (Okunuşu AYN)

(Toplam 5 harf...)

V = LD, LT

Kelime başında (Türkçe'de l harfi ile başlayan kelime olmadığından) ALD (ALT) veyâ ELD (ELT) okunur.

Kelime başında İLD, İLD veyâ İLT, İLT okunması için başına I, İ (I) alır.

Kelime başında OLD, ULD veyâ OLT, ULT okunması için başına O, U (O) alır.

Kelime başında ÖLD, ÜLD veyâ ÖLT, ÜLT okunması için başına Ö, Ü (Ö) alır.

Kelime içinde hangi sesle okunması gerektiğini bir önceki hecenin seslisi belirler.

C = NÇ

Kelime başında (Türkçe'de "ne" kelimesinin ve türevlerinin dışında n harfi ile başlayan kelime olmadığından) ANÇ veyâ ENÇ okunur.

Kelime başında INÇ, İNÇ okunması için başına I, İ (I) alır.

Kelime başında ONÇ, UNÇ okunması için başına O, U (O) alır.

Kelime başında ÖNÇ, ÜNÇ okunması için başına Ö, Ü (Ö) alır.

Kelime içinde hangi sesle okunması gerektiğini bir önceki hecenin seslisi belirler.

J = ND, NT

Kelime başında (Türkçe'de "ne" kelimesinin ve türevlerinin dışında n harfi ile başlayan kelime olmadığından) AND (ANT) veyâ END (ENT) okunur.

Kelime başında IND, İND veyâ INT, İNT okunması için başına I, İ (I) alır.

Kelime başında OND, UND veyâ ONT, UNT okunması için başına O, U (O) alır.

Kelime başında ÖND, ÜND veyâ ÖNT, ÜNT okunması için başına Ö, Ü (Ö) alır.

Kelime içinde hangi sesle okunması gerektiğini bir önceki hecenin seslisi belirler.

H = NG

Kelime başında (Türkçe'de "ne" kelimesinin ve türevlerinin dışında n harfi ile başlayan kelime olmadığından) ANG veyâ ENG okunur.

Kelime başında ING, İNG okunması için başına I, İ (I) alır.

Kelime başında ONG, UNG okunması için başına O, U (O) alır.

Kelime başında ÖNG, ÜNG okunması için başına Ö, Ü (Ö) alır.

Kelime içinde hangi sesle okunması gerektiğini bir önceki hecenin seslisi belirler.

F = YN (Bk. : Yardımcı çalışmalar, *3)

Sert seslilerle kullanılır.

Kelime başında AYN okunur.

Kelime başında IYN okunması için başına I, İ (I) alır.

Kelime başında OYN veyâ UYN okunması için başına O, U (O) alır.

Kelime içinde (' O' sert seslisi dışında) hangi sert sesle okunması gerektiğini bir önceki hecenin sert seslisi belirler.

(NY sesi verdiği zannı, Bilge Kağan Bengü Taşı'nın, 3üncü yüzünün (Güneyyüzü), 14üncü dizisindeki "Tonyukuk" kelimesinin qqYNOT harfleri ile yazılmasından kaynaklanmıştır. Biz bu yazılışın bir yazım hatâsı olduğu kanaatindeyiz.)

YARDIMCI ÇALIŞMALAR

*1 - Türk Yazısı 'ndaki İÇ, Çİ (c) sesli kelimeler

Yazıtın Adı	Taşın Yüzü	Yüzün Satırı	iç Sesinin Kelimesi	Farklı Okunuşları?	Kelimenin Anlamı
Kemçik-Çırgak	2	6	EMcg	eĞİÇİME	kızıma
			EMc:g	eĞ:İÇİME	eg?içim'e
	2	6	tgcmgAN	aNA eGeM İÇİGiT	?
			tgcmg:AN	aNA:eGeM İÇİGiT	ana Gemçik'i?*
			tgcmg:AN	aNA:eGeM İÇGiT	ana Gemçik'i?*
			tg:cmg:AN	aNA:eGeMİÇ:GeT	ana gemiç? get?
			tg:cmg:AN	aNA:eGeMİÇ:eGeT	ana gemiç? eget?
	2	7	MIRL:AcşB	Baş:İÇE:aLIRIM	baş içine alırım; aklıma koyarım
			AcşY	YaŞİÇE	?
			Ac:şY	YaŞ:İÇE	yaş içine; çocuk içine
	2	8	ehgrcl	eLİÇeRiGÑE	?
			Ehgrc:l	eL:İÇeRiGÑE	el (il) içerisine
Tonyukuk	1-1	4	idk c	İÇIKDİ	boyun eğdi
			1-1	10	er c
Bilge Kağan	1	25	mtrgc	İÇGiRT(T)iM	boyun eğdirttim
			1	37	idk c

*2 - Türk Yazısı 'ndaki (Orkun) İK, KI (Q) sesli kelimeler

Yazıtın Adı	Taş Nu./Yüz Nu./Dizi Nu.	İK, KI Sesinin Kelimesi	Kelimenin Okunuşu	Kelimenin Anlamı
Tonyukuk	I-1-1	MJIQ	KILINDIM	kıldım; oldum; doğdum
	I-1-5	mYSIQ	KISAYIN	kılayım; yapayım

	I-2-3	GFTIQ	KITaYNĖ	Kıtay'ı
	I-2-4 ve I-2-5	FTIQ	KITaYN	Kıtay
	I-2-4 ve I-3-4	MLSIQ	KISaLıM	kılalı m; yapalı m
	I-2-7	ADFTIQ	KITaYND A	Kıtay' dan
	I-3-1 ve I-3-2	AQLB	BaLıKA	balıka; kente
	I-3-2	QLB	BaLıK	balık; kent
	I-3-3 ve I-4-4	ZKRıQ	KıRKıZ	Kırğı z
	I-3-5	MQsDO	UD SIKı M	uyuyası m
	I-3-6	AKZKRıQ	KıRKıZTA	Kırğı z' da
	I-4-3	GZKRıQ	KıRKıZığ	Kırğı z' ı
	5 I-4-5	ADZKRıQ	KıRKıZDA	Kırğı z' dan
	I-4-6(x2) ve I-4-9(x2)	smQSI	TaŞIKMıŞ	dışarı lamı ş; dışarı çıkmı ş
	I-4-8	GnYIQ	KıYıNiğ	buyru ğunu; di ledi ğini
	II-1-5	PZIQ	KıZıP	kı zip
	II-2-4(x2) ve II-3-2	LZIQ	KıZıL	kı zıl
	2-2-5	AKFTIQ	KITaYNKA	Kıtay' a
Köl Tigin	1-2	AHIQSI B	BaTı SIKıÑA	batısına
	1-6	ZMDIQ	KıD MaZ	barındırma z
	1-11	MDTIQUT	TOKıTDı M	do kuttum
	2-4,14,17,25,35(x2),36 ve 3-13	ZKRıQ	KıRKıZ	Kırğı z
	2-4,14,28 ve 3-11	FTIQ	KITaYN	Kıtay
	2-7	ZIQ	KıZ	kı z
	2-12	IKDQLB	BaLıKDaKI	balıktaki; kentteki
	2-12	smQGI	TağIKMıŞ	dışarı lamı ş; dışarı çıkmı ş
	2-15 ve 4-1	KRIQ	KıRK	kırk
	2-16(x2)	IVQ	KıLDı	kıldı
	2-34	AFQZ	aZKıYNA	azıcı k
	3-4	ADQLB	BaLıKDA	balıkta; kentte
	3-5	ıDLÇLIQ	KıLıÇLaDI	kılıçladı
	3-8	AQILB	BaLıKA	balıka; kente
Bilge Kağan	1-5,12,23 ve 3-2	FTIQ	KITaYN	Kıtay
	1-5,12,15,20(x2),26(x2),27	ZKRıQ	KıRKıZ	Kırğı z

	1-7	ZIQ	KIZ	kız
	1-10	IKDQLB	BaLIKDaKI	balıktaki; kentteki
	1-10	smQGT	TağIKMıŞ	dışarılamış; dışarı çıkmış
	1-12	KRIQ	KIRK	kırk
	1-14(x2)	IVQ	KILDI	kıldı
	1-20(x2)	GIVQ	KILDİĖ	kıldı
	1-28(x3)	QILB	BaLIK	balık; kent
	1-28,30	ADQILB	BaLIKDA	balıkta; kentte
	1-31	ADqDLŞIQ	KIŞLaDUKDA	kışladığımda
	1-32	şmQŞT	TaŞIKMıŞ	dışarılamış; dışarı çıkmış
	1-35	IDMLQ	KILMaDI	kılmadı
	1-37	ATLSIQ	KISILTA	geçitte; geçitinde
	3-2	NŞIQ	KIŞIN	kışın
	3-7	ADFTIQ	KITaYND A	Kıtay' dan
	4-2	AHIQsTB	BaTıSİKİÑA	batısına
	4-4	ZMDIQ	KIDMaZ	barındırmaz
	4-10	NIZIQ	KIZIN	kızın
	4-11	GLGGRIQ	KIRGaGLĖ	işlenmiş; dokunmuş
	4-14	MTTIQOT	TOKITTIM	okuttum

(x2) veyâ (x3), kelimenin di zi içinde iki veyâ üç kere kullanıldığını gösterir.

*3 - Türk Yazısı 'ndaki (Tonyukuk ve Orkun) YN (F) sesli kelimeler

YN Sesinin Kelimesi	Kelimenin Okunuşu	Kelimenin Anlamı
Foq	KOYN	Koyn, koyun
FTIQ	KITaYN	Kıtayn
FGiÇ	ÇIGaYN	Çıgayn, yoksul
FY	YaYN	Yayn-mak, yayın- , dağıt-
TF	aYNıT	Aynıt-mak, korkut-
GF	aYNıG	Aynıg, kötü
GiF	aYNIG	Aynıg, kötü (Bilge Tonyukuk)

AFQZ	aZKIYNA	Azkiyna , azıcık
AFKZ	aZKIYNA	Azkiyna , azıcık (Bilge Tonyukuk)
qqFOT	TOYNUKUK	Tonyukuk

*4 - Türk Yazısı 'nda iki sesli (birleşik) sessizlerin kullanılışı

AÇIKLAMALAR					Kelime Örneği	Okunuşu	Anlamı
Kalın Sesli Kelimede	LD	şesi varsa	V	harfi kullanılır	I V L	aLDI	aldı
Kalın Sesli Kelimede	LT	şesi varsa	V	harfi kullanılır	I V L	aLTI	altı
Kalın Sesli Kelimede	NÇ	şesi varsa	C	harfi kullanılır	A C	aNÇa	onca
Kalın Sesli Kelimede	ND	şesi varsa	J	harfi kullanılır	A J O	OND A	onda
Kalın Sesli Kelimede	NG	şesi varsa	H	harfi kullanılır	R H US	SUN G UR	sungur
Kalın Sesli Kelimede	NT	şesi varsa	J	harfi kullanılır	A M J O Y	YONT M A	yontma
İnce Sesli Kelimede	nç	şesi varsa	C	harfi kullanılır	C r	eRi N Ç	ering
İnce Sesli Kelimede	nd	şesi varsa	J	harfi kullanılır	e J b	Be N DE	bende
İnce Sesli Kelimede	ng	şesi varsa	H	harfi kullanılır	n h	e N Gi N	engin
İnce Sesli Kelimede	nt	şesi varsa	J	harfi kullanılır	i J k	Ke N T I	kenti
Kalın Sesli Kelimede	YN	şesi varsa	F	harfi kullanılır	K F K	Ka Y Na K	kaynak

<http://www.tonyukuk.net/turkyazisitonyukuk.htm>

Gəcil

<http://Gajil.20m.com>